

A segély átok!

A fejlesztési segélyek kezdettől fogva hatalmi eszközt alkottak a gyarmatosító urak kezében, és mindmáig annak eszközei az ipari országok kezében, hogy a gazdasági kizsákmányolás érdekében függőségbe kényszerítsék Dél országait. Ha pontosabban elemezzük a múltbeli segélynyújtást, láthatóvá válik, hogy a fejlesztési segélyek életben tartották ugyan az ottani embereket, de sosem volt céljuk, hogy tartós gazdasági fejlődést érjenek el az adott országban.

Mert hogyan fejlődjön egy ország, ha például nincs felhatalmazása arra, hogy dönthessen saját valutapolitikájáról, és ha az általa készített termékek árát, előállítását és szállítási feltételeit maguk a vevők szabják meg? Így például a legtöbb egykori afrikai francia gyarmat az afrikai valutaközösségi frankot használja valutaként, amelyet még mindig Párizsban ellenőriznek. Ezek az országok tehát egyáltalán nem hozhatnak fontos gazdasági döntéseket anélkül, hogy előbb mindenre meg ne szerették volna Párizs áldását. Azokat a feltételeket, amelyekkel egy-egy országnak fejlődnie kell, gyakran kívülről diktálják, például a *Világbank*, a *Nemzetközi Valutaalap*, a *Világkereskedelmi Szervezet* vagy nemzetközi konszernek mintái szerint. Ha vétenek e doktrínák ellen, akkor a következmény gyakran államcsíny, vagy gazdasági és pénzügyi szankciók.

2003-ban Ghána elhatározta, hogy megemeli a külföldi termékek által beszállított baromfihús vámját. Erre beavatkozott a Világbank, és addig gyakorolt nyomást a ghánai kormányra, amíg az vissza nem vonta döntését. A vám emelésével Ghána arra akart válaszolni, hogy az *Európai Unió* támogatott mélyhűtött baromfihússal árasztotta el a ghánai piacokat, s a tengerentúli dömpingárú tönkretette a belföldi piacot: a ghánai baromfitenyésztők piaci részese-dése drámaian zuhant, az 1992-es 95%-ról tíz év alatt kerekén 10%-ra.

Fejlesztési segélyek: Átok vagy áldás?

Három álláspont

A fejlesztési pénzek tehát csak egy sor zsaroló feltétel teljesülése esetén folynak, például hogy meg kell vásárolni a pénzt adó ország bizonyos termékeit és szolgáltatásait. A „segítés” tehát jövedelmező üzlet az ipari országok számára. A fejlesztési szektor munkahelyeket teremt a „játékonyági iparban”. Ma csupán Németországban több mint 100 000 embert foglalkoztatnak ezen a területen – és ez a szám egyre emelkedik.

Most azonban közvetlen befektetéseivel például Kína megváltoztatta Afrika szerepét: kegyes adományok pusztá elfogadója helyett gazdasági partner legyen. A *Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete* (OECD) szerint 2006 volt az első olyan év, amikor az Afrikába irányuló, 48 milliárd dollármű befektetés meghaladta a 40 milliárd dolláros fejlesztési segélyt. A *Világkereskedelmi és Fejlesztési Konferencia* (UNCTAD) szerint 2008-ban egyenesen 88 milliárd dollárra nőtt az afrikai közvetlen befektetések terjedelme. „Segélyek helyett kereskedelem” az az új jelszó, amelyet egyes afrikai kormányfők kiadtak. A gazdasági vérkeringés munkahelyeket teremt, s így az emberek abba a helyzetbe kerülnek, hogy maguk építsék ki ivóvíz-ellátási rendszerüket, vagy meg tudják fizetni malária elleni gyógyszerüket. Iskolákat építeni anélkül, hogy a végzős diákoknak foglalkoztatási lehetőséget tudnának biztosítani, kontraproduktív. Kína biztosan nem tökéletes, de alternatívákat mutat fel.

A helyi termelés többletértékkel látja el az árut, és munkahelyeket teremt a helyben iskolázott személyzet számára. Fejlesztési pénzek átutalása helyett igazságos árakat kellene fizetni az afrikai erőforrásokért. A déli vállalkozásoknak olcsó hitelekre és jó infrastruktúrára van szükségük ahhoz, hogy növelni tudják gazdasági aktivitásukat. Továbbá meg kellene könnyíteni az afrikai fiatalok számára a bejutást az ipari országok egyetemére. A tudás hatalom.

Az idők folyamán több mint 600 milliárd euró fejlesztési segély folyt Afrikába, alig látható eredménnyel. A világméretű fejlesztési segélyek összege folytonosan nő: 2009-ben 119,7 milliárd dollár volt, egy évvel később 128,7 milliárd dollár. Állítsátok le a fejlesztési segélyeket, és tegyétek a pénzt oda, ahol gyarapodhat. Az a fejlesztési rendszer, amelyik öt évtized alatt nem hozott fogható eredményeket, nem fejlesztési rendszer.

Veye Tatah

Veye Tatah Kamerunban született, 1991 óta Németországban él, 1998 óta az Africa Positiv magazin főszerkesztőnöje; jelenleg informatikus magánvállalkozóként dolgozik.

Az ördög a részletekben rejtőzik!

Az elmúlt évtizedek fejlesztési politikájának hiányzó hatékonysága nyilvánvalóvá teszi: ahhoz, hogy segíteni tudjunk Afrika szegény országainak, alapvetően meg kell változtatni a fejlesztési segélyeket. Csak az nyújthat hatékony segítséget az önszegélyezéshez, aki támogatja a fogadó országok részvételét és saját felelősségét, és folyamatosan fölülvizsgálja a maga tevékenységének hatásait. Miért mondt csődöt az eddig segélyezés? A fejlesztési segélyek területén már túlságosan régóta érvényesül ez a jelszó: „A sok sokat segít!” Vagyis a segélyek mennyisége gyakran fontosabbnak tűnik, mint azok minősége. Ez azzal a következménnyel jár, hogy az elvégzett munkának nagyobb értéket tulajdonítanak, mint annak, ami megszületik belőle. Miközben az ördög mindig a részletekben rejtőzik! Melyik segélyszervezet tűzte ki például egyszer is célul, hogy fölöslegessé tegye önmagát, és belátható időn belül ne létezzék többé? Kézenfekvő a gyanú, hogy nem azért adunk fejlesztési segélyt, mivel meg vagyunk győződve annak hatékonyságáról, hanem azért, mert ez a legegyszerűbb és legolcsóbb útja annak, hogy demonstráljuk a világban lévő szegénységgel és igazságtalansággal szembeni elkötelezettségünket. Röviden: hogy megnyugtassuk a lelkiismeretünket.

Német politikusok hagyják, hogy popsztárok gyakoroljanak nyomást rájuk. Ennek az a következménye, hogy az Afrika-politika gyakran megmarad a segítségre korlátozott felszínen. Melyik politikus beszélt már egyszer is olyan kritikus afrika-

iakkal, mint Geroge Ayittey, Axelle Kabou, Moeletsi Mbecki vagy Andrew Mwenda? Ezek az afrikaiak nem bíznak a fejlesztési segélyekben: azt mondják, a fejlesztési stratégia gondokság alá helyezte az afrikai országokat, „lerombolta saját felelősségünk vállalásának tudatát, mivel a külföldi segítők túl sok felelősséget ragadnak magukhoz”. Továbbá bírálják a popzene és a filmipar sztárjait, akik rövid látogatásokkal szeretnék fényezni saját imázsukat. Ezek a jótékonyági aktivisták megerősítették a fejlődés tévútjait, és autokrata rezsimek készséges segítőtivé váltak.

Nem csupán a tunéziai és egyiptomi események után vetette szemünkre sok fiatal afrikai, hogy jobb belátásunk ellenére támogatjuk azokat a korrupcióra építő embereket, akik részben évtizedek óta hatalmasoknak, és elnyomják népüket. Annak egyik példája, hogyan semmisítenek meg korrupció-rendszerek jó szándékú fejlesztési ajánlatokat, az egykori kongói *Technikai Együttműködési Társaság* (TET) csődje: Egy könnyelmű fakereskedőnek a TET-tel szembeni kétes követelése miatt 2010 júliusában – korrupció-bírók segítségével – a TET-nek mind a 44 kongói számláját befagyasztották. A kinshasai irodaépületet, amely 800 000 dollárba került, kisajátították, és a TET-nek 20 000 dollárt kellett fizetnie egy olyan bérleti szerződésért, amelyet sosem írt alá.

Az eddigi fejlesztési segélyek kudarcát tehát nem a pénzhányra kell visszavezetni, hanem a politikai keretfeltételekre. Mindenestre a politikusok röviddel ezelőttig nem vettek tudomást erről a felismerésről, lekicsinyelték a jogállamiság hiányosságait. Sokáig voltam nagykövet, és mindvégig hiányoltam az eredmények és a módszerek folyamatos felülvizsgálatát is.

De fokozatosan zajlik a gondolkodás átalakulása: Obama elnöknek az afrikai elithez intézett kemény szavai után most Angela Merkel kancellár is a fejlesztési együttműködés reformjéért száll síkra: nagyobb „eredményre irányultságot” és „az eredményekre épülő finanszírozást” követel, amivel egy új koncepcióra utal: csak az elért hatások nyomán történhetnek kifizetések. Ennek jegyében például egy iskola vagy egy kórház felépítésének minden felelősségét az adott fejlődő ország maga viseli. A segélyező csak az után fizeti ki az építkezés költségét, hogy a befogadó ország bizonyította a feladat teljesítését, s azt független felülvizsgálók ellenőrizték.

Angel Merkel azonban végre kimondta azt is, hogy eddig egy s más balul ütött ki. Ráadásul már inkább „az önálló erőfeszítések támogatójának” szerepében látja Németországot. Pontosan ez az alapvető előfeltétele a sikeres fejlesztési segítségnyújtásnak. Legfőbb ideje, hogy többé ne beszéljék be az afrikaiaknak, hogy nem képesek maguk megoldani a problémáikat.

Volker Seitz

Volker Seitz 1965-től 2008-ig különböző szerepekben tevékenykedett a német külügyminisztérium szolgálatában, többek között Afrika több országában is. 2004-től 2008-as nyugdíjba vonulásáig Németország kameruni nagykövete volt.

A fejlesztési együttműködés többnyire áldás

Használ-e, vagy árt a fejlesztési együttműködés? Ez a kérdés általánosítást foglal magában, és ezért tévútra vezet. A dolog ugyanis azon fordul, miféle fejlesztési együttműködésről van szó. Olcsó hitelekéről óriási duzzasztógatákhöz, amelyek a népesség erőszakos elűzéséhez vezetnek? Az éghajlatot tönkretévő szénrómákhoz nyújtott segítségről? Komphajók és szállítással összekapcsolt földalatti vasúti rendszerek építéséről – a külgazdaság támogatásának rejtett formájaként? Feltételek és elszámolási kötelezettség nélküli általános költségvetési támogatásról? Az agrárfőlölegtől élelmiszersegély formájában történő megszabadulásról?

Igen, ezek sajnos léteznek: olyan fejlesztési segélyek, amelyek többet ártnak, mint használnak. Pontosabban szólva: amelyek keveseknek hasznosak – a mi exportiparunknak és a fejlődő országok ún. elitjének –, de a szegények és az éghajlat szempontjából károsak. „Mérgezett” segélyek ezek, amelyek elősegítik a korrupciót, függőséget teremtenek és erősítik az adósságspirált.

Avagy emancipációs fejlesztési együttműködésre gondolunk, amely állandóan azon fáradozik, hogy fölöslegessé tegye magát, mivel az „önjáró”, tartós fejlődés a célja? Kormányoknak nyújtott tanácsadásra, hogyan kell hatékony adórendszert felépíteni? Olyan egészségügyi reform támogatására, amely a legszegényebbek számára is lehetővé teszi az orvosi alapellátást, és számításba veszi a finanszírozás kérdését is? Olyan védőoltás-kampányokra, amelyek gyerekek százezreinek az életét mentik meg? A vidékfejlesztés olyan programjaira, amelyek lehetővé teszik a kisparasztkok számára, hogy földhöz, vetőmaghoz, öntözővízhez, tanácsadáshoz és mikrohitelhez jussanak, és erősítik a helyi piacokat? Emberjogi aktivisták tá-

mogatására? Olyan, partneri módon kialakított üttörő vállalkozásokra, amelyeknek célja a gyerekkatonák gondozása, terápiája és visszavezetése a társadalomba?

Igen, ezek léteznek: számtalan olyan állami és nem állami program, amely mérhető haladást ért el, felbuzdulást keltett, önállósághoz vezet, és emberhez méltó életet tesz lehetővé.

A fejlesztési együttműködés aszerint válik áldássá vagy átokká, hogy milyen kifejezett (vagy rejtett) célt követ, mennyire partneri és intelligens módon hajtják végre. Mindazok után, amit 2002 óta egyéni és delegációs útjaim során láttam és kritikusan megvizsgáltam a különböző programokban, abból indulok ki, hogy a fejlesztési együttműködés programjait nyolcvan százalékban pozitívnak lehet minősíteni, és csak húsz százalékuk sikertelen vagy inkább káros.

Otrombaság, amikor ún. szakértők a fejlesztési együttműködés kiadásait sorolják, és rámutatnak, milyen csekély haladást értünk el az éhezés, a szegénység vagy az AIDS elleni küzdelemben – mint ha fel lehetne állítani valami egyszerű bevétel-kiadás egyenleget. Éppen elég gyakran tapasztaltuk, hogy egy sikeres fejlesztési együttműködés eredményeit egészen más tényezők tették ismét semmissé: polgárháború, éghajlatváltozás, egyenlőtlen szabadkereskedelmi egyezmények vagy agrárexport-támogatásunk pusztító következményei. Egészleges szemléletmódra van szükség, és mindenekelőtt koherens politikára.

A világ ipari országai az utóbbi húsz évben kereken két billió eurót adtak fejlesztési együttműködésre és humanitárius segélyekre. Ez soknak tűnik, de kevesebb, mint ezen országok összes bevételeinek 0,3%-a...

A szolidaritásnak is megvan az ára. És nem szabad elfelejteni, hogy az ipari országok nem csupán a gyarmatosítás idején tettek szert hatalmas profitra a fejlődő országokban, hanem ma is ez történik.

Thilo Hoppe

Thilo Hoppe német parlamenti képviselő a zöldek frakciójában, s a gazdasági együttműködés és fejlesztés parlamenti bizottságának elnökhelyettese.

Forrás: Publik-Forum, 2011/9